

УДК 378. 018 (477)

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У ЗДІЙСНЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**Н. П. Волкова**

ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

вул. Набережна В.І. Леніна, 18, м. Дніпропетровськ, 49000, Україна. E-mail: www.duep.edu**О. Фаєрман**

Нью Йорк, США

Робота присвячена актуальній проблемі – компетентності викладача вишу у здійсненні професійної комунікації як показника їх конкурентоздатності. Презентоване авторське бачення феномену «компетентність викладача вишу у здійсненні професійної комунікації» яке розглядається як інтегральне особистісне утворення; передбачає усвідомлене розуміння цінності педагогічної комунікації і визначає цілеспрямовану діяльність щодо оволодіння нею, розуміння необхідності пізнання самого себе як комунікативної особистості (своїх переваг і недоліків), усвідомлення етичних норм і правил комунікативної взаємодії засобами вербальної, невербальної, комп'ютерної комунікації, здійснення експертизи власних комунікативних дій і прийнятих рішень; сформовану сукупність узагальнених комунікативних умінь та розвинутий емоційний інтелект. Здійснено структурний аналіз феномену „компетентність викладача вишу у здійсненні професійної комунікації” як системи взаємопов'язаних компонентів: ціннісне ставлення до професійної комунікації, сукупність узагальнених комунікативних умінь, емоційний інтелект. Обґрунтовано зміст кожного компоненту досліджуваного феномену. Автор доходить висновку, що глибоке розуміння сутності досліджуваної компетентності дозволяє чітко визначити мету підготовки майбутніх викладачів вишу в умовах їх навчання в магістратурі.

Ключові слова: компетентність, професійна комунікація, компетентність викладача вишу у здійсненні професійної комунікації.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Перед системою вищої освіти гостро постала проблема підготовки висококваліфікованих конкурентоздатних педагогічних кадрів, причому наголошується на компетентності (складне й багатогранне явище, яке характеризує здатність людини застосовувати знання та вміння у різноманітних соціальних, професійних ситуаціях, кваліфіковано виконувати певну діяльність, зокрема професійну, комунікативну) як індикаторі, що дозволяє визначити готовність людини до життя, професійної діяльності, подальшого особистого розвитку. Лише компетентна, самостійна і відповідальна, з чіткими громадянськими позиціями індивідуальність, а точніше, вихована людина, здатна до оновлення суспільства, забезпечення державності України, розвитку її економіки та культури; здатна орієнтуватись в інформаційному суспільстві, швидкоплинному розвитку ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, приймати рішення, навчатись упродовж життя [1, с. 7].

Зазначене диктує необхідність чіткого розуміння сутності компетентності викладача вишу у здійсненні професійної комунікації.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Компетентність викладача вишу у здійсненні професійної комунікації є не просто здатністю особистості чи її станом, наявністю у неї достатніх знань, умінь і навичок у сфері функціонування мови й мовлення, знання мовленнєвих норм, переліку й можливостей невербальних та комп'ютерних засобів комунікації, без яких, безперечно, не відбудеться комунікація педагога. Це поняття набагато ширше і специфічніше. Як інтегральне особистісне утворення, воно забезпечує успіх викладача вищого навчального закладу у розмаїтті комунікацій, здатність до

неперервної комунікативної освіти, збагачення особистісного комунікативного досвіду.

Компетентність викладача вишу у здійсненні професійної комунікації передбачає усвідомлене розуміння цінності знань з педагогічної комунікації і визначає цілеспрямовану діяльність щодо їх засвоєння, розуміння необхідності пізнання самого себе як комунікативної особистості (своїх переваг і недоліків), усвідомлення етичних норм і правил комунікативної взаємодії засобами вербальної, невербальної, комп'ютерної комунікації, здійснення експертизи власних комунікативних дій і прийнятих рішень, сформовану сукупність узагальнених комунікативних умінь та розвинутий емоційний інтелект. Володіння викладачем даним інтегральним особистісним утворенням забезпечить кваліфіковане виконання професійної, комунікативної діяльності.

Зупинимося на структурному аналізі феномену „компетентність викладача вишу у здійсненні професійної комунікації” (ціннісне ставлення до професійної комунікації, сукупність узагальнених комунікативних умінь; емоційний інтелект).

У ціннісному ставленні виявляється єдність знань, уявлень, переконань, емоцій, ціннісних орієнтацій і дій людини, що забезпечується рефлексією особистісного досвіду, який здобувається у пізнавально-оцінній діяльності. Ціннісне ставлення до професійної комунікації є компонентом ціннісно-змістової сфери особистості, що позитивно відбиває систему цінностей комунікативних знань і визначає цілеспрямовану діяльність щодо їх засвоєння, розуміння необхідності пізнання самого себе як комунікативної особистості (своїх переваг і недоліків), усвідомлення етичних норм і правил комунікативної взаємодії засобами вербальної, невербальної,

комп'ютерної комунікації, здійснення експертизи власних комунікативних дій і прийнятих рішень.

Сформоване у навчально-виховному процесі ВНЗ ціннісне ставлення, тобто глибока осмислена активна комунікативна позиція є однією з умов і одним із засобів становлення комунікативно-ціннісної свідомості викладача. У ставленні до професійної комунікації її доцільно називати вже не просто позицією, а власною причетністю і особистою відповідальністю. Формування особистої відповідальності за успішність професійної комунікації тісно пов'язане з переорієнтацією особистісних цінностей, оскільки система особистісних цінностей є головний регулятор діяльності та ставлення людини до комунікації.

Визначаючи ціннісне ставлення як інтегральний елемент свідомості особистості, розглядаємо його структуру у єдності когнітивно-оцінного, мотиваційного, діяльнісно-перетворювального й комунікативно-рефлексивного компонентів.

Щодо комунікативних умінь, то вони – не що інше, як продукт зазначеного процесу, розвитку здібностей, оскільки засновані на них і водночас є їх передумовою. Теоретичне осмислення проблеми дало можливість підійти до розуміння комунікативних умінь як до інтегративної властивості особистості, комплексу комунікативних дій, заснованих на ґрунтовній теоретичній, практичній та технологічній підготовленості, що дозволяє творчо використовувати комунікативні знання та навички для відбиття й перетворення професійної комунікації. Комунікативні вміння за своєю сутністю є внутрішньою моделлю професійної комунікації, що, базуючись на знаннях і здібностях, забезпечує її ефективність. Комунікативні вміння концентрують те, що набуває особистість у процесі зовнішньої (педагогічної, комунікативної) діяльності й одночасно розвиваються внутрішньо, але під впливом зовнішніх факторів.

Узагальненими називаємо уміння, яким притаманна властивість широкого переносу – уміння і навички, які викладачі можуть використовувати для вирішення широкого кола питань, не тільки в рамках однієї навчальної дисципліни, під час викладу якої здійснювалось формування даного уміння, але й при виконанні навчальних завдань у практичній діяльності. Тобто на основі цих умінь можливе формування нових творчих дій.

Ураховуючи, що успішність професійної комунікації обумовлена рівнем володіння викладачами вербальними, невербальними засобами, засобами комп'ютерної комунікації, ефективністю реалізації функцій професійної комунікації, моделювання та управління процесом професійної комунікації з метою досягнення взаєморозуміння, технологічністю встановлення „суб'єкт-суб'єктних” стосунків, нами виділено п'ять груп узагальнених комунікативних умінь: комунікативно-мовленнєві, інформаційно-інструментальні, організаційно-технологічні, невербальні, інформаційно-пошукові.

Важливим складником компетентності виклада-

ча вишу у здійсненні професійної комунікації є емоційний інтелект. Розглядаючи даний феномен як інтегральну характеристику особистості, що визначає успіх будь-якої діяльності людини, зокрема комунікативної, за будь-яких умов, ми виходили з розуміння даного феномену С. Каганом [2], який репрезентував дві форми емоційного інтелекту: міжособистісну та внутрішньоособистісну.

На думку науковця, міжособистісний інтелект передбачає наявність здібностей: *вирішувати конфлікти*, що включає проведення переговорів та посередництво під час вирішення конфліктів, досягнення консенсусу; розуміння та розпізнавання емоції, що виникають в інших людей (емпатія); вияв толерантності та терпимості до невизначеності у взаємовідносинах між людьми; адекватний невербальний вираз власних емоцій; *товаришувати*, тобто встановлювати міжособистісні контакти з колегами, підтримувати доброзичливі стосунки з іншими людьми, управляти емоціями, які виникають при взаємодії з іншими; усвідомлювати мотиви діяльності інших людей; виявляти співчуття; *працювати у команді*, тобто організовувати інших, планувати діяльність; мотивувати інших до діяльності за допомогою позитивних емоцій; співпрацювати з іншими людьми; сприяти успішній пізнавальній діяльності за допомогою позитивних емоцій; *бути комунікативним*, тобто викликати захоплення, симпатію, впливати на людей на емоційному та підсвідомому рівні (хоризма); отримувати задоволення від спілкування з іншими; любити інших й турбуватися про них; бути відкритими новому досвіду. Це своєрідне мистецтво позитивного ставлення до інших, що реалізується у спроможності людини впорюватися з емоціями, які виникають при взаємодії з іншими.

Внутрішньоособистісний інтелект передбачає наявність здібностей: *метапізнання*, тобто самоспостереження за власними проявами; усвідомлення власних емоцій і почуттів; саморефлексія; регулювання власного емоційного стану згідно уявлень про норми поведінки, моральні настанови, уміння обирати відповідну форму поведінки; *самооцінка*, тобто формування адекватної моделі власного „Я”; повага до унікальності інших у процесі міжособистісної взаємодії; *розстановка авторитетів і цілей*, тобто інтуїтивне передбачення, прогнозування наслідків майбутньої діяльності; самотивування, самоналаштування на діяльність; відкладення задоволення існуючих потреб заради більш значущих віддалених цілей; усвідомлення духовних потреб, внутрішнього стану людини; *саморегуляція*, тобто регулювання власних емоцій; використання моделі власного „Я” для ефективного функціонування у житті (вибудовування пріоритетів); відображення у зовнішній поведінці власної незалежності від безпосереднього моменту життєдіяльності, в якому відбувається емоційне реагування; аналіз власної мотивації. Акцентуємо увагу на чотирьох складниках емоційного інтелекту: *метапізнанні, самооцінці, роботі в команді, комунікативності*.

Кожен складник компетентності має певні виділені критерії й рівні сформованості, завдяки чому отримали можливість виявити динаміку формування компетентності і подати характеристику рівнів її розвитку.

ВИСНОВКИ. На сьогодні вищій школі вкрай необхідний високопрофесійний, компетентний викладач нової генерації, який змінив би сенс і характер професійної комунікації відповідно до вимог оновленого вишу, поклавши в основу гуманізм, повагу до співрозмовника й самоповагу, суверенність особистості, неупереджене ставлення до суб'єкта комунікації, врахування інтересів співрозмовника. Аналіз компетентності викладача вишу у здійсненні профе-

сійної комунікації дозволяє чіткіше уявити сутність досліджуваного поняття й конкретизувати його зміст, визначити мету підготовки майбутніх визначити мету підготовки майбутніх викладачів вишу в умовах їх навчання в магістратурі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи // Бібліотека з освітньої політики . – К.: „К.І.С.“, 2004. – 112 с.
2. Kagan S., Kagan M. Multiple Intelligence // The Complete MI Book. – SanClemente, CA, 2004. – 578 p.

THE COMPETENCE OF A HIGHER SCHOOL TEACHER IN PERFORMING HIS/HER PROFESSIONAL COMMUNICATION

N. Volkova

Alfred Nobel University, Dnipropetrovsk
vul. Naberezhna Lenina, 18, Dnipropetrovsk, 49000, Ukraine. E-mail: www.duep.edu

O. Fayerman

New York, USA
8200 Shore Front PKWY apt. 8B, Rockaway Beach, NY, 11693

The work is dedicated to an urgent topic – the competence of a higher school teacher in performing his/her professional communication, which is considered as an indicator of teacher's competitiveness. The article presents author's vision of "the competence of a higher school teacher in performing his/her professional communication" as the phenomenon, which is treated as an integral personal totality. The totality envisages conscious understanding of the value of pedagogical communication and determines purposeful activity directed to the acquirement of such communication, realization of the necessity of self-understanding as a communicative identity (personal pluses and minuses), perception of ethical norms and rules of communicative interaction by means of verbal, non-verbal, computer communication, execution of an examination of one's own communicative actions and decisions made. The phenomenon is also treated as an integrity of generalized communicative skills and developed emotional intellect. The work presents the results of structural analysis of the phenomenon "the competence of a higher school teacher in performing his/her professional communication", which is taken as a system of such interconnected components as comprehensive attitude to professional communication, complex of generalized communicative skills, emotional intellect. The essence of each of the components of the phenomenon under investigation has been substantiated. The author has come to the conclusion that deep understanding of the essence of the competence under investigation permits to define clearly the goal of training of future teachers of higher school while doing their masters.

Key words: competence, professional communication, teacher's competence in performing professional communication.

REFERENCES

1. Ovcharuk, O.V. (2004), "Competence approach in modern education: international experience and Ukrainian prospects" *Biblioteka z osvithnoyi polityky*, Kyiv. (in Ukrainian)
2. Kagan, S. and Kagan, M. (2004), Multiple Intelligence. The Complete MI Book, San Clemente.

Волкова Наталія Павлівна,

д. пед. н., професор, завідувач кафедри педагогіки та психології,
ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля,
вул. Набережна В.І. Леніна, 18,
м. Дніпропетровськ, 49000, Україна
Тел.: +38(0562) 31-24-74
E-mail: www.duep.edu

Volkova Nataliia Pavlivna,

Doctor of Pedagogy, Professor,
Head of the Department of Pedagogy and Psychology,
Alfred Nobel University, Dnipropetrovsk
vul. Naberezhna Lenina, 18, Dnipropetrovsk,
49000, Ukraine
Tel.: +38(0562) 31-24-74
E-mail: www.duep.edu

Фаєрман Олена,
Магістр спеціальної освіти,
магістр психології,
Нью Йорк, США

Fayerman Olena,
Masters of Science in Special Education,
Masters in Psychology,
8200 Shore Front PKWY apt. 8B, Rockaway
Beach, NY, 11693, New York, USA